

Poglavlje 3

Razumijevanje politike

1. Uvod: šta učenici moraju naučiti?

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da omogući učenicima da učestvuju u procesima političkog odlučivanja koji utiču na njihove interese i zajednicu u cjelini.

Mogu aktivno djelovati tek onda kada sam se odlučio, odnosno kada znam šta želim. Više analitički rečeno, morao sam da prepoznam svoje interese i odredim njihove prioritete ili je trebalo da procijenim neku temu, sukob ili problem i da se odlučim koji pravac djelovanja podržavam. Procjena zahtijeva razumijevanje, a razumijevanje zahtijeva kvalitetne informacije.

Učenici bi zato trebalo da razumiju važne političke teme – kako zbog njih samih (učenje „o“ politici), tako i zbog sticanja kompetencija koje im omogućavaju nezavisno djelovanje u preduzimanju potrebnih koraka: prikupljanje informacija, analiza i razumijevanje političkog pitanja ili problema, i procjena. To osposobljava mladog građanina da participira i aktivno djeluje (učenje „za“ demokratsko participiranje).

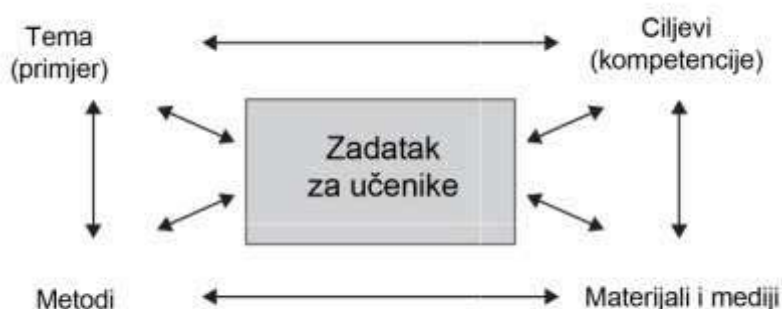
2. Zadatak i ključna pitanja za razumijevanje politike

2.1 Zadatak za nastavnike obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

U svim područjima nastave i učenja, ne samo kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, učenici najbolje shvataju kompleksne teme proučavajući dobro izabrane primjere. Priručnici za učitelje u ovom izdanju obrazovanja za demokratiju i ljudska prava za osnovni, kao i niži i viši srednjoškolski nivo (Priručnici II-V) slijede to načelo u svakom poglavlju i prikazuju različite moguće pristupe. Priručnici takođe pokazuju da ti primjeri mogu biti iz konteksta upravljanja školama ili s bilo kojeg nivoa političkog odlučivanja u zavisnosti od starosti učenika, dostupnom materijalu i očekivanom ishodu učenja.

Ti primjeri se u osnovi mogu svrstati u dvije kategorije – analiza političkog problema ili teme, ili analiza procesa političkog odlučivanja. Nastavnik mora da odluči koji su primjeri odgovarajući i da obavijesti koji je materijal već dostupan ili može biti dostupan.

Zadatak nastavnika obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da poveže sljedeće elemente u planiranju strukture časa o politici:

Planiranje časa nije moguće bez razmišljanja o svim ovim elementima nastave i učenja i njihovog uzajamnog povezivanja. Promjena jedne stavke uticat će na druge. S druge strane, tema koja se obrađuje može se zamijeniti u svrhu ostvarenja određenog cilja, i obrnuto.

2.2 Ključna pitanja

- Za šta bi moji učenici trebalo da budu sposobni nakon ove nastavne jedinice? Šta bi trebalo da razumiju i da budu u stanju da objasne drugima i koje bi kriterijume trebalo primijeniti u procjeni određenog političkog pitanja?
- Na koji način mogu procijeniti razvoj njihovih sposobnosti?
- Na koji način se učenici mogu osloniti na svoje iskustvo u svakodnevnicima ili u školi da bi razumjeli politiku?
- Kako moji učenici percipiraju političko odlučivanje?
- U kojoj su mjeri moji učenici svjesni svojih interesa?
- Koje tekuće teme utiču na moje učenike?
- Koje tekuće teme moji učenici mogu da razumiju?
- Jesu li te teme povezane s upravljanjem školom ili s politikom na lokalnom, regionalnom, nacionalnom ili internacionalnom nivou?
- Kako mogu podstaći svoje učenike da učestvuju u izboru teme?
- Koja ću nastavna sredstva ili materijale izabrati za predstavljanje različitih mišljenja o temi?
- Koje ću zadatke dati učenicima da odrade samostalno?
- Koja uvodna objašnjenja mogu dati učenicima?
- Koje ključne koncepte oni mogu primijeniti na određenu temu?
- Kakva mišljenja na određenu temu očekujem od svojih učenika?
- Koje je moje mišljenje? Koji su mi kriterijumi bili prioritetni u vlastitoj procjeni?
- Kako ću obezbijediti da moji učenici ne budu pod pretjeranim utjecajem mojih nastojanja da usvoje moje mišljenje?
- Na koji način moji učenici mogu aktivno djelovati?

Razumijevanje politike

Radni materijal 1: Kako mogu obraditi politiku u svojoj nastavi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava?

Učenici bi kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebalo da nauče kako da razumiju politiku. Ali, šta je politika? Šta čini temu političkom? Sljedeći primjer može da posluži kao uvod.

Primjer

Gradić u ruralnom području ima školu koju pohađaju ne samo učenici iz tog gradića, već i oni koji žive do 20 km udaljenosti. Ti učenici koriste organizovani prevoz autobusom od svojih domova do škole. Lokalna uprava pomaže porodicama s nižim dohotkom, posebno ako imaju dvoje ili više djece u školi. Porodice dobijaju nižu cijenu karte. Njima je karta subvencionirana od 25% do 75%.

Ekonomska kriza prouzrokovala je značajan pad poreskih prihoda. Predstavnici lokalne uprave sada raspravljaju o smanjivanju potrošnje da bi se što je više moguće izbjeglo finansiranje uzimanjem kredita. Neki uticajni političari i komentatori predložili su smanjivanje pomoći za autobuski prevoz učenika ili čak potpuno ukidanje iste. Njihov je stav da su rezovi u potrošnji značajni, ali da su istovremeno usmjereni na porodice koje bi minimalno osjetile razliku. No, mnogi se roditelji ne slažu s tim mišljenjem i žele da sistem porodičnih povlastica ostane isti.

Ova priča je fiktivna, ali vjerovatno veoma tipična za rasprave o smanjivanju javne potrošnje u doba recesije. Koji su politički elementi u ovoj priči?

Trodimenzionalni model politike

Moguće su različite definicije koncepta politike. Definicija koja je uobičajena i korisna za učenje i nastavni proces primjenjuje trodimenzionalni model politike: teme, odluke i institucije.

Dimenzija političkih tema: u politici ljudi zagovaraju svoje interese ili načine prepoznavanja i rješavanja problema ili dilema. U cilju izražavanja kolektivnih interesa ljudi se ponekad organizuju u grupe. Rasprave i kontroverze uobičajene su u politici, one odražavaju različite interese i mišljenja u pluralističkom društvu i nema razloga za strah ako se rješavaju mirnim putem.

Dimenzija političkog odlučivanja: problemi u politici su neodgodivi, oni utiču na interese zajednice kao cjeline ili velike grupe ljudi. Zahtijevaju aktivno djelovanje, tako da svaka rasprava mora dovesti do odluke, poslije koje slijedi akcija.

Institucionalna dimenzija politike odnosi se na okvir u kom se politika odvija. Koja je moć data kome? Kako se održavaju izbori? Kako se pripremaju zakoni? Koja prava ima opozicija u parlamentu? Kako pojedinci i interesne grupe utiču na te političke procese? Zbog toga, ova dimenzija uključuje ustav, pravila i zakone koji definišu načine mirnog bavljenja političkim temama u demokratskim procesima odlučivanja. Širi koncept uključuje i dimenziju kulture, vrijednosti i stavove koji upravljaju političkim ponašanjem građana.

Ključna pitanja iz tri političke perspektive

Tri dimenzije daju nam pogled na politiku iz različitih perspektiva. To pomaže uvođenju reda u kompleksnost koju politička pitanja mogu imati. Svaka od ove tri političke perspektive vodi do zanimljivih ključnih pitanja. Ovdje postavljena pitanja služe kao primjer i trebalo bi da budu prilagođena slučaju koji se razmatra.

Dimenzija političkih tema	Odgovori		
Koji se problem mora riješiti?	Opasnost povećanja javnog duga u vrijeme ekonomske krize		
Ko je uključen? Koje ciljeve ili interese uključene strane zastupaju?	Lokalni političari: izbjegavanje kredita smanjenjem javne potrošnje Porodice s niskim dohotkom: nastavak pomoći za porodice kojima je potrebna		
Koja su ljudska prava u pitanju?	Jednakost i nediskriminacija Pravo na obrazovanje Pravo na socijalnu sigurnost		
Koja su rješenja predložena ili se raspravljaju da bi se riješio problem?	Smanjivanje ili ukidanje pomoći za prevoz školskim autobusom		
Dimenzija političkog odlučivanja			
Ko učestvuje u procesu odlučivanja?	Političari	Medijski komentatori	Porodice
Ko se slaže ili ne slaže međusobno?	Saglasnost u predlaganju rezova na porodičnu pomoć		Suprotstavljanje rezovima
Koliko mogu različiti učesnici uticati na konačnu odluku?	Direktan pristup članovima lokalne uprave		Mogu pronaći podršku među sugrađanima i u medijima
Ko ima veću, a ko manju moć?	Zavisi. Priča ne daje odgovor na ovo pitanje.		
Ko ima veće ili manje šanse da nađe većinu?	Političari mogu prilično jednostavno pronaći većinu u parlamentu. No, ako je odluka nepopularna, mogli bi izgubiti podršku na sljedećim izborima i zato treba da budu pažljivi.		
Institucionalna dimenzija (okvir)			
Koja su ključna načela iz ustava ili zakonodavstva relevantna ili se primjenjuju?	Sistem provjera i ravnoteža, vladavina prava, socijalna sigurnost, sloboda medija, sloboda govora (roditelji)		
Koji su relevantni međunarodni i/ili regionalni standardi u području ljudskih prava?	Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948.), Evropska konvencija o ljudskim pravima (1950.), Konvencija o pravima djeteta (1989.)		
Koje su političke institucije uključene i koja je njihova moć u odlučivanju?	Gradsko / opštinsko vijeće kao zakonodavac		
Koji zakoni i pravna načela treba da se primijene?	Priča ne daje tu informaciju, no ovo je standardno pitanje koje uvijek treba da bude uključeno		

Kako ova analiza podržava obrazovanje za demokratiju i ljudska prava?

Strukturirana i sistemska analiza političke teme pomaže nastavniku u pripremi nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, a učenicima u razumijevanju politike.

Nastavnik:

- treba da odluči hoće li se fokusirati na samo jednu dimenziju koristeći priču poput ove u cilju demonstriranja kako funkcionišu političke institucije, kako se donose političke odluke, ili na pitanje šta je politička tema i kako se može riješiti;
- može iskoristiti ovu priču kao igru odlučivanja u kojoj učenici igraju različite uloge i pregovaraju o rješenju;
- razvija vještinu prepoznavanja odgovarajućih materijala o aktuelnim temama u medijima.

Učenici:

- razvijaju sposobnosti razumijevanja i izbora informacija o političkim temama, procesima odlučivanja i političkim institucijama;
- uče da postavljaju pitanja koja usmjeravaju njihovu analizu;
- uče da se bave složenim temama fokusirajući se na pojedine dijelove i analizirajući ih iz različitih perspektiva.

Razumijevanje politike

Radni materijal 2: Kako mogu podržati svoje učenike u procjenjivanju političkih tema?

Glavni cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da omogući učenicima učestvovanje u njihovoj zajednici i u politici. Da bi aktivno djelovali na taj način učenici moraju da znaju šta žele da postignu jer su ciljevi i strategije političke participacije zasnovani na analizi i procjeni.

Stoga, kako nastavnici obrazovanja za demokratiju i ljudska prava mogu podržati svoje učenike u procjeni političkih tema? Učenici neprestano emocionalno ili intuitivno razmatraju teme i odluke. Ali, kako mogu razviti studiozniji pristup političkom procjenjivanju?

Koji su kriterijumi primjereni za političko procjenjivanje?

Ista (prethodno navedena) priča koristi se kao primjer za demonstriranje kako se kriterijumi političkog razmatranja mogu suprotstavljati ili balansirati. Koristeći istu priču dva radna materijala pokazuju kako se politička tema može proučavati iz različitih uglova. Političko procjenjivanje usmjerava se na dimenziju političkih pitanja (vidi prethodni Radni materijal) dalje ih produbljavajući.

Primjer

Gradić u ruralnom području ima školu koju pohađaju ne samo učenici iz tog gradića, već i oni koji žive do 20 km udaljenosti. Ti učenici koriste organizovani prevoz autobusom od svojih domova do škole. Lokalna uprava pomaže porodicama s nižim dohotkom, posebno ako imaju dvoje ili više djece u školi. Porodice dobijaju nižu cijenu karte. Njima je karta subvencionirana od 25% do 75%.

Ekonomska kriza prouzrokovala je značajan pad poreskih prihoda. Predstavnici lokalne uprave sada raspravljaju o smanjivanju potrošnje da bi se što je više moguće izbjeglo finansiranje uzimanjem kredita. Neki uticajni političari i komentatori predložili su smanjivanje pomoći za autobuski prevoz učenika ili čak potpuno ukidanje iste. Njihov je stav da su rezovi u potrošnji značajni, ali da su istovremeno usmjereni na porodice koje bi minimalno osjetile razliku. No, mnogi se roditelji ne slažu s tim mišljenjem i žele da sistem porodičnih povlastica ostane isti.

Ova priča je fiktivna, ali vjerovatno veoma tipična za rasprave o smanjivanju javne potrošnje u doba recesije. Kako ovaj problem treba da se procijeni?

Lokalna uprava mora pokušati da ostvari dva istovremeno teško ostvariva cilja.

1. Porodicama sa niskim dohotkom treba pomoć; to implicira da se određeni dio budžeta rezerviše za olakšice za porodice.
2. Uprava mora da riješi problem opadajućih poreskih prihoda u vrijeme recesije; to pokreće pitanje u kojoj mjeri potrošnja, uključujući porodične olakšice, treba da bude smanjena.

Navedeni ciljevi suprotstavljeni su jedan drugom zato što se njihovo ostvarenje međusobno isključuje. Dok prvi zahtijeva potrošnju, drugi zahtijeva štednju. Finansiranje zaduživanjem kao mogući izlaz ima ozbiljne neželjene posljedice. Pruža kratkotrajno olakšanje, ali otplaćivanje kamata i glavnice po pravilu opterećuje javne finansije. Osim toga, finansiranje zaduživanjem može doprinijeti inflaciji.

Dva osnovna kriterijuma za procjenjivanje političkih odluka

U demokratskoj državi ne samo politički lideri nego i građani treba da procjenjuju opcije pri donošenju odluka. Samo tada građani mogu da podrže ili da se suprotstave odlukama vladajućih.

Političko procjenjivanje možemo zamisliti kao proces konstruktivističkog razmišljanja koje podsjeća na rasprave sa samim sobom. Različiti govornici unutar nas samih predlažu različite vrijednosti ili načela koja dovode do različitih odluka. Pojedinaac je poput suca koji sluša sve govornike, vaga ili određuje koji su od njihovih argumenata prioritetniji i onda donosi presudu koja otvara put aktivnom djelovanju. Idealnu raspravu unutar nas samih o političkom problemu porodičnih povlastica možemo zamisliti na sljedeći način.

Prvi govornik

Naša zajednica posvećena je ljudskim pravima i mnoge od njih integrisala je u naš ustav. Ona uključuju pravo na obrazovanje³⁴ i odgovarajući životni standard.³⁵ Porodice ponajviše uživaju zaštitu države. Porodice služe društvu kao cjelini kroz preuzimanje odgovornosti za odgajanje mladih generacija. Stoga smo obavezni da se brinemo o njima, a posebno o porodicama s niskim dohotkom. Stoga zahtijevam da se olakšice za školski autobus ne mijenjaju.

Drugi govornik

Preuzimanje odgovornosti za zajednicu znači da moramo da utvrdimo probleme i opasnosti koje nam prijete i da osiguramo njihovo rješavanje. Srednjoročno, ne možemo potrošiti više nego što zarađujemo. Ako nam porezni prihodi padaju, isto se mora dogoditi i s našom potrošnjom. Porodicama činimo uslugu ako finansiramo njihove olakšice uzimanjem kredita. Ali, svi će oni, posebno njihova djeca, morati da otplate svoj dio uvećan za kamate. Djelotvorno rješenje našeg finansijskog problema svima će da posluži. Stoga zahtijevam smanjivanje potrošnje do nivoa koji omogućava izbjegavanje kredita i tražim da i porodice daju svoj doprinos.

Više govornika može da preuzme „unutarnju govornicu“ izražavajući daljnja gledišta. Treći govornik može na primjer da razmotri željeni i neželjeni dugoročni uticaj odluke na, na primjer, održivost. Koji je uticaj na planetu, interese i životne uslove sljedeće generacije, na ekonomski rast ili na društvene grupe na dnu socijalne ljestvice?

Dvije osnovne perspektive političkog procjenjivanja

Prva dva govornika zalagala su se za različita razumijevanja odgovornosti. Definicija odgovornosti prvog govornika bila je normativna, zasnovana na sistemu vrijednosti ljudskih prava. Siromaštvo predstavlja ozbiljno narušavanje ljudskog dostojanstva i stoga država ne smije smanjiti podršku porodicama s niskim dohotkom. Definicija odgovornosti drugog govornika nije bila zasnovana na vrijednostima već na namjeri. Potrebno je djelotvorno rješenje hitnog problema i tabui koji odvlače pažnju od prioriteta nijesu prihvatljivi.

Treći govornik bavi se sa oba aspektima kroz razmatranje dugoročnih posljedica odluke.

Jednostavno rečeno, ljudi žele da ih vlast tretira humano i da imaju pravo glasa o vođenju zemlje (prvi govornik), a žele i dobru i djelotvornu upravu (drugi govornik).

Rasprave mogu odvesti u slijepu ulicu ako se govornici oslanjaju na različite referentne tačke kao što su vrijednosti i svrha. Oba gledišta opravdana su na svoj način, ali ona se ne mogu usaglasiti no teško se mogu sastati ako ih ne poveže procjena.

Političko procjenjivanje na časovima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

U školi učenici ostvaruju svoja prava na slobodu misli i uvjerenja.³⁶ Stoga su učenici koji su saslušali svoju „unutrašnju raspravu“ slobodni u odlučivanju. Nastavnik ne bi trebalo da interveniše kao sljedeći govornik u tom procesu procjenjivanja i time navodi učenikovo mišljenje na „ispravnu“ odluku;³⁷ u demokratskoj politici niko nema apsolutne standarde procjenjivanja za definisanje prave odluke. Posebno nastavnik ne bi trebalo da pridikuje ili podstiče učenike da aktivno djeluju na određeni način ili da djeluju uopšte. Ta je odluka na učenicima, ne na nastavniku.

³⁴ Protokol Evropske konvencije o ljudskim pravima (20. marta 1952.), član 2.

³⁵ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (10. decembra 1948.), član 25.

³⁶ Konvencija o pravima djeteta (20. novembra 1989.), član 13, 14; Evropska konvencija o ljudskim pravima (4. novembra 1950.), član 9. i 10.

³⁷ Vidi Radni materijal o profesionalnoj etici nastavnika obrazovanja za ljudska prava i demokratiju u ovom priručniku.

Obrazovanjem do demokratije

Učenici su dakle slobodni u svom izboru kriterijuma. Trebali bi da ih budu svjesni kada izražavaju svoju političku procjenu. To je veliki iskorak u poređenju sa procjenama zasnovanim na emocijama ili intuiciji („dobro” ili „loše”). Na naprednijem nivou mogu dati razloge za svoj izbor kriterijuma.

U svakom slučaju učenici treba da shvate da se u politici odluke moraju donijeti, kao i da je i sam čin nedonošenja odluke zapravo takođe odlučivanje. Stoga nije dovoljno da učenici slušaju svoju unutrašnju raspravu i otpuste svoje govornike a da ne donesu neku odluku. Kod razmatranja suprotstavljenih ciljeva učenici u osnovi treba da:

- odrede prioritet, odnosno da odluče zadržavaju li porodične olakšice ili usvajaju politiku rezanja javne potrošnje;
- pronađu kompromis: u ovom slučaju to bi značilo blaže rezove porodičnih olakšica i umjerena kreditna potrošnja; pažljivijim razmatranjem kako da se troši smanjeni budžet na način da oni kojima je najpotrebnija i dalje dobiju pomoć daje tehničkim detaljima novi značaj u svjetlu ljudskih prava.

Različiti metodi, ali ne i svi, podržavaju učenike u pažljivom razmatranju pitanja političkog prosuđivanja. Oni uključuju:

- plenarne sjednice – kritičko razmatranje, rasprave i pregovaranje
- pisani radovi uz povratne informacije nastavnika
- iskustveno učenje nakon kojega slijedi izvještavanje i rasprava

Teme koje nastavnik izabere trebalo bi da omoguće uvjerljiv izbor kontroverznih stavova i da budu primjerene učenicima, odnosno ne pretjerano komplikovane. Aktuelne teme bude interes učenika, ali zahtjevnije su jer su i nastavnici i učenici u njima pioniri.